

Л. А. ОВСЯНКИНА (канд. філос. наук, доц.)
Київський університет імені Бориса Грінченка

ЗАСТОСУВАННЯ ЕТНОМЕНТАЛЬНИХ ФАКТОРІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ

У статті обґрунтовано погляди на деякі аспекти теоретико-методологічних досліджень використання етноментальних факторів у процесі навчання студентів в контексті застосування культурологічного підходу.

Ключові слова: *теоретико-методологічні дослідження, навчальний процес, етноментальні фактори, культурологічний підхід.*

Постановка проблеми. Сучасна гуманістична парадигма педагогічної освіти означилася домінуванням у ній процесів диференціації і полікультурності. Вища школа в цих умовах повинна враховувати основні фактори, що впливають на підгоовку майбутнього вчителя до професійної діяльності. Навчання і як його результат освіта стають все більш очевидним фактором, який реально змінює хід багатьох життєво важливих процесів. Перетворююча активність сучасної людини та й усього суспільства, спирається, перш за все, на когнітивну, особистісну основу діяльності. Перетворення неминучі, вони будуть відбуватися і в майбутньому до тих пір, доки не вичерпається творчий запал та потенціал людини, її особистості. Вимоги часу щодо постійного, якісного зростання, розвитку й оновлення знань, когнітивних і особистісних основ стали вже психолого-педагогічною, і навіть у деякому смислі соціальною, аксіомою, що актуалізує проблему дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що останнім часом повсемірно проголошується розуміння, що людина повинна прагнути як у внутрішньому плані, так і в зовнішній дії створити ефективну інформаційну систему, здатну допомогти їй успішно вирішити завдання, які виникають у постійно і динамічно мінливому середовищі (В. П. Андрущенко, В. С. Гершунский, В. Г. Кремень та ін.).

Мета статті полягає в науковому обґрунтуванні застосування етноментальних факторів у процесі навчання студентів вищому навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу. Ефективність і якість діяльності особистості здебільшого залежать від багатоманітності проявів людської індивідуальності у поєднанні загально соціальних і етноментальних властивостей. Навчання як діяльність поза ментальними особливостями настільки неефективне, наскільки і нав'язування інструкцій технічної властивості соціальному процесу.

Все це докорінно змінює ставлення до процесу навчання і до його основних системоутворюючих факторів. Якщо раніше, в міру своїй природній можливості до пізнання, людина могла забезпечити собі прийнятний з точки зору основний і необхідний адаптації результат, то на сьогодні, тим більш у майбутньому, загальних знань або знань основних характеристик чогось буде явно недостатньо. Людина вимушена все більше і більше входити у світ якісних перетворень, здійснюваних завдяки якісним змінам у самому знанні. Можна сказати, що якісні показники життя, і в більшому ступені діяльності, будуть залежати від того, наскільки успішно людина буде використовувати свої здібності для неперервного поповнення запасу знань, їх використання, модернізації, і більше того, якісного перетворення. Навчання, таким чином, висувається в число основних і пріоритетних видів людської діяльності як необхідна умова розвитку будь-якої системи.

Навчання, і це беззаперечно, повинно бути ефективним, продуктивним, творчим, науковим і т.д. Воно на необхідних когнітивному й особистісному рівнях повинно задіяти всі наявні в людині ресурсні як реальні, так і потенційні можливості. Учити, не дивлячись на історичні, географічні, господарські та інші особливості, притаманні тому чи іншому

етносу, за загальною для всіх схемою навряд чи виправдано, навіть з точки зору наведених вище аргументів. Для побудови оптимальної моделі навчання необхідно звертатися до провідних факторів освіти кожного етносу, щоб викликати резонанс, його реальних і потенційних можливостей. Щоб загальні досягнення не втратили свою силу і значення, необхідно залучити до активного і творчого навчання таке фундаментальне явище нашої психіки, як менталітет.

Менталітет можна зачислити до інтегративних компонентів системи. Поняття „система” здебільшого фіксує об’єктивну форму цілого, а поняття „інтеграція” підкреслює процес і механізм об’єднання частин у ціле або комплекс інтегральних, сукупних якостей і т.д. Цілісність передбачає єдність діяльності, її характеристики, взаємодія котрих обумовлює наявність нових інтегративних якостей, не властивих утворюючим її частинам, компонентам. Пошук і визначення цілісності пов’язані безпосередньо з знаходженням структури як глибоко прихованої сутності, яку приходиться виявляти, встановлювати [1]. “Структура процесу навчання – це побудова навчання як різновиду людської діяльності. Вона включає такі взаємопов’язані елементи: цільовий, стимулюючо-мотиваційний, змістовий, діяльнісно-операційний, емоційно-вольовий, контрольно-результативний” [2, 322].

Менталітет нації є чинником об’єднаним, таким, що дає можливість відчувати свою причетність до тієї чи іншої спільності людей, певної нації. Менталітет формується на підставі уявлень етноспільнот про „своє” і „чуже”. У цьому процесі виробляється толерантність культури міжетнічних стосунків, що є, у свою чергу, основою існування нації в умовах полікультурності сучасної цивілізації. Зміна культурно-історичних ситуацій, яка відбувається в просторово-часових межах, досить часто призводить до зміни рис національного характеру.

Ментальні процеси поведінки як зовнішнього прояву діяльності ґрунтуються на суб’єктно-предметній взаємодії, в основі якої лежать особистісні фактори індивідуального навчання, і на взаємодії у взаєморозумінні, що розкриває процес набуття системи умінь, навиків, знань, які дозволяють адекватно відповідати на поведінку інших об’єктів і суб’єктів у відповідності зі змінами в їх діяльності, у відносинах, спілкуванні, установках, інтересах, мотивах і потребах.

Навчання здійснюється як соціальний процес, або точніше, як частина соціальної взаємодії людей з приводу передачі й набуття знань і досвіду. Навчання, як правило, розглядається як один із видів активної діяльності, що включає й такі інтегративні витоки, як менталітет, і як результат його прояву і розвитку – ментальність.

Врахування і застосування етноментальних факторів у навчальній діяльності повинні спиратись на об’єктивні і науково обґрунтовані знання про ментальні особливості навчання. Соціальна поведінка людей спирається на оцінку того чи іншого явища конкретним індивідом, на яку впливає його попередній соціальний досвід, здоровий глузд, інтереси, емоційна вразливість. Сприймання світу формується в глибині підсвідомості, у взаємодії зі свідомістю. З огляду на це впливає необхідність у формуванні у студентської молоді національної самосвідомості як інтегрованої якості особистості, якій властиві любов до рідної землі, глибоке знання рідної мови, історії, літератури, мистецтва, культури свого народу, творче відродження національних традицій, звичаїв і обрядів, активна в них участь, повага до своєї нації й інших народів, усвідомлення важливої ролі свого народу в історії людства, готовність та вміння сумлінно, творчо працювати на благо Вітчизни, зміцнювати єдність рідного народу, Українську державу і надійно її захищати.

З’ясовуючи процес формування в особистості національної самосвідомості як педагогічної проблеми, не можна не звернути уваги на компоненти світоглядної самосвідомості, які успішно формуються тоді, коли в студентів виховується осмислене й обґрунтоване емоційне ставлення до дійсності, віра і впевненість в істинності тієї чи іншої ідеї. Осмислюючи факти, явища, студенти черпають із них ідеї, що визначають їхню позицію з того чи іншого питання. Поряд із цим у студентів формуються погляди і переконання, інтелектуальний компонент, що перебуває в тісній єдності з емоційним. Слід

брати до уваги, що певне знання, яке на початкових етапах формування світоглядної національної свідомості, її окремих компонентів ще виступає самодостатнім, окремим чинником, внаслідок цілеспрямованої діяльності педагогів „поєднується” у свідомості студентів з емоціями, волею, пам’яттю і трансформацією у погляди, ідеали, які особистість прагне реалізовувати. Так формується готовність до діяльності, в яку входить мотив як спонукання до конкретних справ, вчинків з метою впровадження в життя певних ідей.

Досвід теоретичного осмислення проблеми і викладання у педагогічному закладі свідчить про те, що головними напрямками виховання у студентів – майбутніх учителів національної самосвідомості є: реалізація національної ідеї як провідної, узагальнюючої, навколо якої ґрунтуються інші знання; систематизація, інтеграція знань в єдину наукову картину світу, що сприяє усвідомленню студентами основних знань про народ, Батьківщину; забезпечення самостійної пізнавальної, дослідницької діяльності студентів у процесі формування в них національної самосвідомості; забезпечення глибокого засвоєння майбутніми вчителями народних традицій і звичаїв, відображення в них менталітету українського народу, гуманістичної духовності; дотримання науково-педагогічних засад, механізмів, форм і методів виховання у студентів національної самосвідомості; гармонійне поєднання наукових, раціональних, культурологічних, художньо-образних ідей і засобів формування у майбутніх учителів національної самосвідомості.

У контексті нашого дослідження важливо підкреслити, що приклад педагогічної антропології виразно демонструє, яким чином фундаментальні наукові ідеї стають складовими елементами змістовних характеристик наукового світогляду, а філософсько-світоглядні категорії, принципи, закони втілюються у систему освіти, у самий процес професійної творчості, виступаючи як своєрідний евристичний каркас усього наукового знання, його єдності та цілісності.

Мотиваційно-ціннісні настанови сучасної дидактики вищої освіти неодмінно мають погоджуватися з очевидним фактом: тепер педагогічна наука, створюючи загальну культурно-професійну теорію, виразно стикається з необхідністю змістовного переосмислення своїх концепцій, принципів і теоретичних узагальнень, їх удосконалення, реалізації прогностичної функції освітніх знань на підвалині формування якісно нових інтегративних характеристик. Стратегія такого роду нетривіальних наукових шукань, прийняття пріоритетних рішень повинні здійснюватися неодмінно в річищі наукового світогляду. Саме цей світогляд, достатньою мірою апробований практикою і позитивним досвідом педагогіки, сучасною методолого-гносеологічною ситуацією розвитку освіти, безпосередньо сприяє природженню нового наукового знання про людину як найвищу цінність суспільства, дійово беручи участь у формуванні оригінальних гіпотез і теорій, розкриваючи при цьому свої інтегративну і евристичну функції. Майбутні педагоги мають осмислити, що істинна свобода особистості набувається нею завдяки істинній освіті і тільки їй, що тільки сплав істинно наукового світогляду і справжнього гуманізму може бути справжнім еталоном менталітету українця. Сьогодні мова йде про реалізацію планетарної програми перетворення земної біосфери на ноосферу, сферу розуму. У ній істотна роль адресується глобальній освіті як пріоритетному напрямку сучасної європейської педагогіки, концепції якої зорієнтовані на виховання людини з гуманістичним мисленням. За визначенням американського вченого Роберта Хенві, „глобальна освіта включає вивчення проблем та питань, які виходять за національні межі й взаємозв’язки систем – екологічної, культурної, економічної, політичної, технологічної. Глобальна освіта включає перспективні дії – погляд на речі через очі та думки інших – і це означає реалізацію того, що доки особистості та групи мають можливість бачити життя з різних точок зору, вони також будуть мати загальні потреби й бажання” [3, с. 317-318].

Вища школа має бути орієнтованою на розв’язання головного завдання – виховання не просто спеціаліста високої для своєї галузі знань кваліфікації, а фахівця такого рівня

професійної культури, коли вся його діяльність свідомо спрямовується набутими у вищому навчальному закладі методологічно ефективними, філософсько-світоглядними настановами. Звідси й зростаюча вимогливість до світоглядної та методолого-філософської „навантаженості” викладання гуманітарних дисциплін і постійний вихід у викладанні філософсько-гуманітарного знання на проблемні ситуації педагогічної антропології. Виробити свідомий інтерес педагога до філософсько-світоглядного обшару знань неможливо без аргументованої демонстрації його конкретної „працездатності”. Цілком зрозуміло, що при цьому виникає чимало нетривіальних завдань науково-методичного характеру, котрі аж ніяк не є принциповою перешкодою на шляху реалізації неминучої ідеї єдності наукового знання.

Надбанням суспільства є культура. Кожен член нашої держави на різних етапах навчання має змогу вивисити загальнокультурний рівень, який відповідає потребам і рівню розвитку держави. Сформуванню національно-культурної особистості неможливо без оволодіння нею унормованими особливостями державної мови. Актуальність даної проблеми зумовлена новітніми завданнями, технологіями, що впливають із своєрідності професійної діяльності. Серед компонентів практичного мовлення, на яких зосереджується увага майбутнього вчителя, виділяються такі: володіння технікою мовлення, що, крім дихання, дикції, сили, чистоти й висоти голосу, передбачає й додержання орфоепічних норм; знання засобів логіко-емоційної виразності мовлення, що включає різновиди пауз, їх тривалість, логічний наголос, зміни тону й темпу мовлення; уміння фахівця у процесі підготовки до словесної дії орієнтуватися на особливості різних жанрів публічних виступів: доповідь, промову, лекцію, бесіду тощо. При цьому важливо враховувати специфіку суб'єктів спілкування і створення відповідної мовленнєвої духовної атмосфери. Отже, держава потребує підготовки такого вчителя-професіонала, котрий володіє бездоганним, всебічно унормованим мовленням із згармонізованими мовно-етичними й загальнокультурними знаннями, уміннями й навичками мовленнєвої самореалізації гуманістичного спрямування, здатного забезпечити виховання людини демократичного світогляду і культури, яка з повагою ставиться до традицій народів і культур світу.

Висновок. Отже, розкриття пластів глибинного порядку в системі ментальної діяльності у процесі навчання сприяє успішному засвоєнню знань, інтелектуально-творчому зростанню майбутнього спеціаліста.

Розвиток у процесі пізнання студентів соціоетнічності, яка характеризує рівень відносно стійких уявлень і пізнавальних орієнтацій, розуміння членами суспільства основ і правил життя, що диктується їм соціально-історичними умовами, є одним із значущих факторів стійкості відносин, які складаються у процесі педагогічної взаємодії і спілкування суб'єктів. Основними концептуальними положеннями в підготовці майбутніх учителів є опора на пріоритети загальнолюдських цінностей, застосування етноментальних факторів у процесі навчання студентів.

Література:

1. Гершунский В.С. Менталитет и образование. – М.: Педагогика, 1996. – 248 с.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
3. Hanvey R. G. An attainable Global Perspective // Social Education 54 (5), September 1990, pp. 317-318.

Надійшла до редколегії: 15.10.2010

Овсянкина Л. А. Использование этноментальных факторов в процессе обучения студентов

В статье обосновано взгляды на некоторые аспекты теоретико-методологических исследований использования этноментальных факторов в процессе обучения студентов в контексте применения культурологического подхода.

Ключевые слова: теоретико-методологические исследования, учебный процесс, этноментальные факторы, культурологический подход.

Ovsyankina L. Application factors etnomentalnyh during the course students

In the article grounded looks to the some aspects of theoretical and methodological research works on the use of ethnical and mental factors in the students study process in the context of application of comprehensive approach

Key words: theoretical and methodological research works, study process, mental factor, cultural studies approach.